

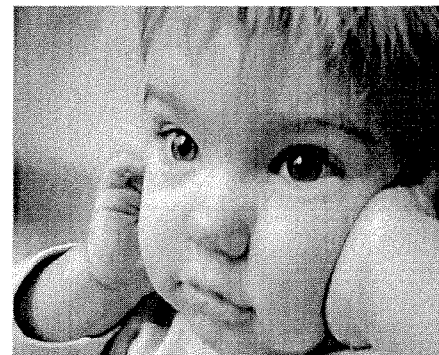

JUSTYNA MAJOWSKA WILK

**Zaburzenia mowy u dzieci
- od diagnozy do terapii**

Zaburzenia rozwoju mowy

Model edukacyjny cz.A

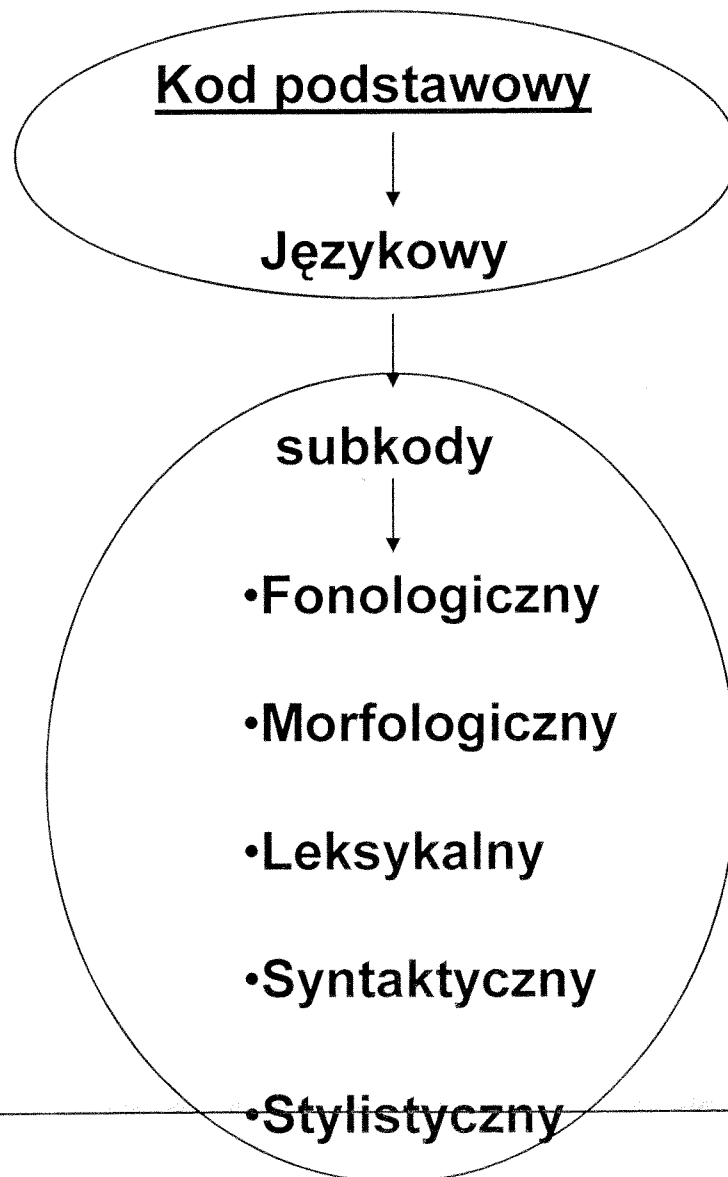

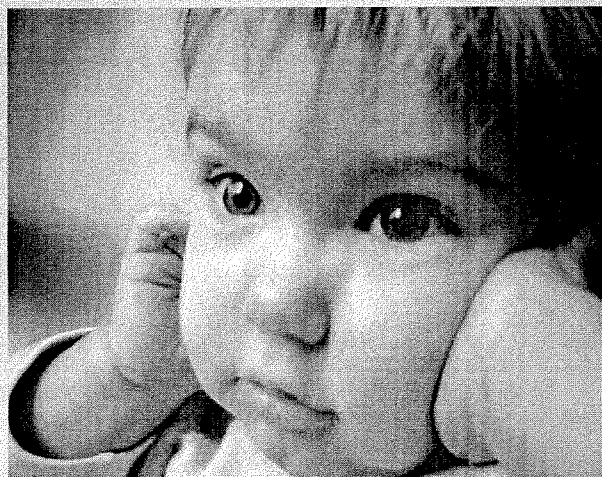
**- diagnoza, terapia
i profilaktyka**

Treści programowe

- 1. Podstawowe pojęcia dotyczące normy i patologii mowy**
- 2. Rozwój mowy**
- 3. Zaburzenia mowy – klasyfikacje**
- 4. Seplenienie**
- 5. Reranie**
- 6. Wymowa bezdźwięczna**
- 7. Inne zaburzenia artykulacji głosek**
- 8. Jąkanie**
- 9. Zaburzenia mowy u dzieci z ADHD**
- 10. Mutyzm**
- 11. Specyficzne i niespecyficzne zaburzenia rozwoju mowy**

Składniki kodu językowego
(Kaczmarek, 2005)

Rozwój mowy

Noworodek	Krzyk przy odczuciach niezadowolenia. Energiczne ssanie.
Koniec 1 mies.	Samogłoski między a i e, często połączone z h.
Koniec 2 mies.	Głoski gardłowe e_che, ek_che, e_rrhe.
Koniec 3 mies.	Pierwsze łańcuchy sylabowe, elementy wibracyjne rr
Koniec 4 mies.	Głoski szczelinowe podobne do w, f, głoski wargowe m, b.
Koniec 5 mies.	Rytmiczne ciągi sylabowe.
Koniec 6 i 7 mies.	Gaworzenie ze zmianą siły i natężenia głosu.
Koniec 8 mies.	Gaworzenie szeptem.
Koniec 9 mies.	Echolalia - wyraźne podwajanie sylab.
Koniec 10 mies.	Naśladowanie znanych sylab. Rozumienie- zna wiele nazw z otoczenia, zapytane szuka znanej osoby lub przedmiotu poprzez odwracanie głowy
Koniec 11 mies.	Wymawianie sylab. Rozumienie - reaguje na polecenia "nie wolno", "nie ruszaj"
Koniec 12 mies.	Wymawianie pierwszych sensownych słów, wykonywanie prostych poleceń

1. Krzyk
2. Głúżenie (gruchanie)
3. Gaworzenie
4. Echolalia

Wszystkim tym etapom towarzyszą formy awokalne:

- **Mimika** (ruchy wyrazowe mięśni twarzy)
- **Pantomimika** (ruchy wyrazowe całego ciała zwłaszcza gesty, wykonywane gł. kończynami górnymi)

Formy wokalne poprzedzające mowę właściwą:

- następuje ok. 9 miesiąca
- tendencja do powtarzania zasłyszanych słów, bez świadomości ich znaczenia

Echolalia

okres swoistej mowy dziecięcej *wiek przedszkolny*

- ▣ odrębności składniowe
- ▣ metatezy –
- ▣ kontaminacje
- ▣ augmentacje
- ▣ neologizmy
- ▣ pseudokorekcje

Do końca okresu przedszkolnego – zakończenie
procesu kształtowania prawidłowej artykulacji

okres swoistej mowy dziecięcej *wiek przedszkolny*

- **wzrost rozumienia budowy słów**
- **opanowanie aspektu morfologicznego języka**

Klasyfikacje zaburzeń mowy

Pierwszej klasyfikacji zakłóceń mowy dokonał w XVIII w. francuski lekarz Francois Boissier de Lacroi Sauvages (za: Grabias, 2000). W typologii tej występuje następująca grupa zaburzeń:

*zaburzenia głosu,
niemota,
zaburzenia w mówieniu (czyli „bełkotanie”), a wśród
nich:
jąkanie,
mogilalię (chodziło zapewne o zaburzenia w realizacji
fonemów),
paralalię (zaburzenia ciągu fonicznego)*

Zaburzenie mowy a błąd językowy

Zarówno błąd językowy jak i zaburzenie mowy dotyczy odstępstw od norm językowych i komunikacyjnych. Jednak ten pierwszy można poprawić.

Błąd językowy, to:
nieuświadomione odstępstwo od współcześnie używanej normy językowej (Skorek, 2004). Zaliczamy tu: błędy gramatyczne, błędy frazeologiczne, błędy leksykalne, błędy stylistyczne, które naruszają normy podczas używania gramatyki, frazeologii i stylu.

Zaburzenia mowy polegają na tym, że nie umiemy właściwie zbudować wypowiedzi lub też jej percypować (Kaczmarek (1977),
Takie wypowiedzi, w większym bądź mniejszym stopniu, są zniekształcone.

**Klasyfikacje zaburzeń mowy
OBJAWOWA (Styczek I. 1979)**

**Zaburzenia pochodzenia:
Egzogenne**

Wywołane są one czynnikami środowiskowymi (np. styl wychowawczy, atmosfera rodzinna, wzorzec językowy).

Endogenne, inaczej wewnątrzpochodne

Autorka wyodrębnia tu:

dysglosję – polegającą na zniekształcaniu dźwięków mowy lub niemożność ich wytwarzania, z powodu nieprawidłowej budowy narządów mowy lub obniżenia słyszalności,

dyzartrię (anatrię), – czyli zniekształcenie dźwięków mowy bądź niemożność ich wytwarzania, z przyczyn uszkodzenia ośrodków i dróg unerwiających narządy mowne (artykulacyjne, fonacyjne, oddechowe),

Klasyfikacje zaburzeń mowy OBJAWOWA (Styczek I. 1979)

dyslalie (alalie) – rozumiana jako opóźnienie w przyswajaniu sobie języka, wynikających z uszkodzenia struktur korowych lub wolniejszego wykształcania się funkcji pewnych struktur mózgowych.

(Taką definicję przyjmuje Styczek I. (1977), inni autorzy mają rozbieżne zdanie (Demel, 1978, Rodak, 1992, Spionek, 1968),

afazję – czyli częściową lub całkowitą utratę znajomości języka bądź jego rozumienia na skutek uszkodzenia struktur korowych,

jąkanie – rozumiane jako zaburzenie płynności mowy, tj. rytmu i tempa, przejawiające się skurczami mięśni artykulacyjnych, fonacyjnych, oddechowych. Przyczyny powstawania nie są znane. schizofazję, – czyli mowę osób mających zaburzenia myślenia spowodowane chorobami psychicznymi.

MODEL EDUKACYJNY CZ.B

KARTY PRACY

ĆWICZENIA LOGOPEDYCZNE USPRAWNIAJĄCE ROZWÓJ MOWY

Najczęściej spotykane wady wymowy u dzieci:

- SEPLENIENIE MIĘDZYŻĘBOWE
- SEPLENIENIE BOCZNE
- SEPLENIENIE PROSTE = PARASYGMATYZM
- KAPPACYZM/GAMMACYZM
- MOWA BEZDŹWIĘCZNA
- RERANIE, PARAROTACYZM
- NOSOWANIE

Zestaw ćwiczeń dla dziecka z wadą wymowy

Ćwiczenia języka:

- Kląskanie czubkiem języka w podanym rytmie.
- Dotykanie językiem poszczególnych zębów (liczenie zębów).
- Przesuwanie językiem po zewnętrznej powierzchni górnych i dolnych zębów.
- Wysunięty język przesunąć poziomo z jednej strony na drugą.
- Wysuwać język – język wąski i szeroki.
- Kierować język w kąciaki ust: w prawo i w lewo.
- Unosić język na górną wargę – język wąski i szeroki.
- Oblizywać wargi podczas coraz szerszego otwierania.
- Dotykać czubkiem na zmianę dolnych i górnych zębów przy silnie opuszczonej dolnej szczęce.
- Przesunąć język po wewnętrznej stronie zębów górnych i dolnych.
- Unoszenie języka w górę i w dół.
- Młaskanie czubkiem języka.

Ćwiczenia warg:

- Wysunąć wargi do przodu (jak przy artykulacji u), a następnie spłaszczyć kąciaki do tyłu (jak przy samogłosce i).
- Ułożyć dolną wargę na górną i górną na dolną
- Dolną wargą zasłonić dolne zęby i górną wargą górne zęby
- Zamknąć usta i przesunąć je w lewą, a potem w prawą stronę
- Utrzymać ołówek między ustami
- Wprawić usta w drganie (parskanie)
- Ssać wargę górną potem dolną
- Cmokać
- Wciągać powietrze ustami zaciśniętymi
- Zagwizdać parę razy na jednym tonie

📌 Ćwiczenia oddechowe:

- Chuchanie na zmarznięte ręce
- Chłodzenie gorącej zupy na talerzu (ręce ułożone na kształt miseczki) – dmuchanie ciągłym strumieniem
- Zdmuchiwanie mlecza – długo, aż spadnie ostatnie nasionko
- Wypuszczanie powietrza z balonika, piłki, dętki (długie sssss)
- Parskanie wargami: prr, brr...
- Nadmuchiwanie baloników
- Na jednym wdechu ciągnąć po dwie samogłoski np.: ao, eo, uo, ei...
- Liczenie na jednym wdechu
- Powtarzanie zdań szeptem

📌 Ćwiczenia żuchwy:

- otwieranie ust najszerzej jak można
- naprzemienne otwieranie i zamykanie ust w różnym tempie**
- ruchy żuchwą w każdym kierunku**
- żucie gumy**
- podsuwanie dolnej wargi pod górne zęby**
- chwytanie dolnymi zębami górnej wargi**

📌 Ćwiczenia słuchu fonetycznego:

- Rozpoznawanie dźwięków wytwarzanych celowo (uderzanie pałeczką w szkło, kamień, drewno itp.)
- Tworzenie różnych dźwięków - odbijanie piłeczki gumowej, klaskanie, darcie papieru, lanie wody.
- Szukanie ukrytego zegarka, dzwonka, pozytywki.
- Rozpoznawanie głosów instrumentów.
- Rozróżnianie i naśladowanie głosów: kota, kury, gęsi oraz innych zwierząt.
- Wsłuchiwanie się w zdanie - wyróżnianie wyrazów (na początku zdania proste)
- Układanie tyle klocków ile wyrazów.
- Wydzielanie sylab w wyrazach - wykłaskiwanie.
- Wydzielanie głosek w wyrazach i tworzenie z głosek nowych wyrazów.
- Rozróżnianie wyrazów, które różnią się tylko jedną głoską np. bal - pał, sos - sok, los - lok, pije – bije, las – lis, kot – lot, góra-kura, rok – lok, gapa-kapa, sale-szale
- Wyklaskiwanie wysłuchanego rytmu .

Zbiór wierszy do wykorzystania na zajęciach logopedycznych

Ma królik szary łapek do pary. Ma uszka długie, jedno i drugie, jedno i drugie. Dzikie zające dziki szczaw jędza, a o Szarusiu wcale nie wiedzą.	Puf! Puf! Pociąg rusza podróż się zaczyna. Już się koła toczą po stalowych szynach. Jedzie pociąg, jedzie mija, rzekę, las Panie maszynisto, dokąd wieziesz nas?	Czary – mary, trudna sprawa. Czarownicy to zabawa. Ale cuda, ale cuda! Czarownicy to się uda! Wylicznanka nie z tej ziemi. Wszystko zaraz się odmieni. Sypnij tylko gwiazdny pył, jakbyś czarownikiem był.
Jestem sobie mała myszka, w każdą dziurkę wnet się wciskam i wykradam co się da, by przekąsić coś raz dwa.	Cztery łapy, nos pyzaty. Gruby brzuszek w szare łaty. I skłapnięte uszka dwa już gotowy portret psa.	Raz stonoga każdą z nóg przekroczyła szewca próg. - Obuj nóżki, mistrzu słynny, w sto trzewików, każdą w inny.
Mruczy czajnik do herbaty, mruczy	Płynie wiję się rzeczka	Szara myszka w szafie mieszka

<p>Mruczek w szare łaty, mruży Puszek, ja – a, a, a, wszystkie Mruczki, wszystkie Puszeki mrużą cicho do poduszki i kołysz nas do snu mrużą –mru – mru – mru.</p>	<p>Jak błyszcząca wstążeczka Tu się srebrzy, tam ginie A tam znowu wypłynie. Woda w rzece przejrzysta zimna, bystra i czysta Biegnąc mruży i szumi Ale kto ją zrozumie?</p>	<p>a na imię ma Agnieszka. Ma w szufladzie trzy koszule, kapelusze, szelki, sznurek. Grywa w szachy, pisze wiersze, tuszem robi szlaczki pierwsze. Chętnie szynkę je i groszek, kaszę, gulasz, gruszek koszyk.</p>
<p>Sterczy w ścianie taki pstryczek Mały pstryczek - elektryczek Jak tym pstrykiem zrobić pstryk To się widno robi w mig</p>	<p>Szumi górski potok szumi, szumi las. Szumią, szumią drzewa wakacji nadszedł czas.</p>	<p>Wydrukował książkę drukarz a ty w niej wierszyków szukasz. Gdy podrośniesz już troszeczkę sam przeczytasz tę bajeczkę.</p>
<p>Poszły kaczki na wycieczkę by nacieszyć się słońcem. Szły szeregiem drogą polną, jak to kaczki strasznie wolno. Jedna kaczkaniosła namiot, druga z koszem drepcze za nią. Ta parasol wielki taszczy, ta od deszczu osiem płaszczy. Reszta kaczek kosze niesie, bo być może rosa w lesie.</p>	<p>Szybko, zbudź się, szybko wstawaj! Szybko, szybko, stygnie kawa! Szybko, zęby myj i ręce! Szybko, światło gaś w łazience! Szybko, tata na nas czeka! Szybko, tramwaj nam ucieka! Szybko, szybko, bez hałasu! Szybko, szybko, nie ma czasu!</p>	<p>Moja mama - czarodziejka swym figlarnym oczkiem zerka i uśmiecha ciągle się, przy niej nigdy nie jest źle. Moja mama - czarodziejka, co figlarnym oczkiem zerka wyczaruje piękny świat, jest z czarami za pan brat.</p>
<p>Gdaczą kury, prosię kwiczy beczy baran wraz z owieczką Na podwórzu awantura! Tchórz Mruczkowi wypił mleczko.</p>	<p>Cip-cip-cip kurki, ko-ko-ko kureczki, kuku-ryku koguciku pijże głośno, to kureczątka nam urosną.</p>	<p>„Ratlerek” Zarobił trzy grosze roztropny ratlerek. W skarbonce ma cztery, zbiera na rowerek.</p>
<p>Na plastyce farby mam, namaluję wszystko sam. Trochę wody, pędzel w rękę i maluję już sarenkę. Potem krzaczek, obok ławka, a pod drzewkiem jeszcze trawka. Cała kartka już zajęta, moja buzia uśmiechnięta. Jak tu ładnie, kolorowo, to jest proste, daje słowo.</p>	<p>Rysio cztery trąbki ma i na każdej pięknie gra. Na pierwszej gra :tra , tra , tra . Na drugiej gra : tru , tru , tra Na trzeciej gra : tre , tre , tra Na czwartej gra : try ,try tra. .</p>	<p>Nasz bałwanek, śmieszny panek Zrobię kulę. Zrobię dwie Skleję i już trzyma się! Trzecia kula - oto głowa! I figurka już gotowa! Oczy czarne - płamki dwie! Prosty nos, buzia w skos! Różga, czapka, nieco krzywo! I - skończone nasze dzieło.</p>
<p>JEŻ Idzie jeż, idzie jeż, Może ciebie pokłuć też! Pyta wróbel: "Panie jeżu, Co to pan ma na kołnierzu?" "Mam ja igły, ostre igły, Bo mnie wróble nie ostrzygły!" Idzie jeż, idzie jeż, Może ciebie pokłuć też! Zoczył jeża młody szczygieł: "Po co panu tyle igieł?" "Mam ja igły, ostre igły, Żeby kłuć niegrzeczne szczygły!"</p>	<p>SZPAK Na grabie siedzi szpak I po polsku mówi tak: - Stoi w lesie stary grab, Pod tym grabem leży drab, Leży drab, a kilka os Gryzie draba prosto w nos. Rozgniewany wstaje drab, Patrzy wkoło, widzi - grab. A na grabie siedzi szpak I po polsku mówi tak: - Stoi w lesie...</p>	<p>„Choinka” Wieczór zimowy sieje ciszę, jak rolnik ziarno w ziemię. Księżyc na długi spacer wyszedł. A w izbie ciepło i przyjemnie. Choinka! Na niej łańcuch długi, ciastka, cukierki i owoce, i gwiazdki – jedna obok drugiej - jak te, co świecą w mroźnej nocy.</p>

Przykładowe karty pracy dla dziecka

<u>Różnicowanie głosek r - l</u>	<u>Głoska sz</u>	<u>Głoski szumiące - łązianka</u>
<u>Łączenie br</u>		

Nie chcą wchodzić ci do głowy
poszczególne części mowy? –
„Wierszobajki...” zacznij czytać,
a nie będziesz musiał pytać
kiedy jakie „ż” stosować.
I od błędów się uchować.
„U” otwarte lub zamknięte
tajemnicą jest objęte
lecz nie wtedy, gdy bajeczki
czytasz sobie z mej książeczki.
I niestraszna jest klasówka,
gdy znasz z tego zbiorku słówka...

W MOICH WIERSZACH

W moich wierszach, jak już wiecie
żubr wożony jest w karecie,
kret nie liczy się z porażką,
a poczwarka szepcze z ważką.
Ścieżki, grotty, ogrodzenia
zamieszkują w nich stworzenia,
które wiarę wielką mają,
że marzenia się ziszczają.
Świat ich chrzęści i szeleści,
zgrzyta w złości lub boleści,
czasem grzmi też ku przestrodze,
zadziwiając przy tym srodze.

WICHER I CHMURA

Uśmiechnięta patrzy chmura:
wicher chucha na piechura,
piecuchowi ucho chłodzi
i pod strzechy chłopskie wchodzi.
„Hej, wicherku! Wicherze, hola!”

– zachmurzona nagle woła –
„Harcuj, hulaj, lecz nie w chatce,
gdzie chudzina śpi przy matce.
Chory chłopczyk w kuchni kicha,
trochę chlipie, ciężko wzdycha,
bez uśmiechu, chudziuteńki
chowa rączkę w dłoń mateńki...
Patrz: chłopaczek drży ze strachu,
że dom może być bez dachu,
chwila tylko, a z podmuchu
będzie chyba hałda puchu...
Chatka licha - chroń ją brachu,
a maluchom daj po ciachu,
niechaj chłopi się radują
i na wicher nie pomstują...”
Szłocha chmurka, a on słucha,
och!... ustaje zawierucha:
wicher-huncwot hańbę czuje,
hen cichutko odlatuje
Dziś, choć trochę zawstydzony,
w miechy dmucha, huśta dzwony
- już nie płochy, chłodny, hardy,
godzien chwały, a nie wzdardy.

ŻEBERKA ŻYRAFY

Odkąd jej szafa przygniotła zebra,
mała żyrafka o pomoc zebra,
ale z pomocą nikt się nie kwapi,
nawet przyjaciel, ryży okapi.
Na krzyk żyrafy żwawo przybiegła
hiena – tyleż żarłoczna, co i przebiegła,
zaś żółty tygrys mruczając przeciagle,
na ciało chorej spoglądał ciągle
wyobrażając sobie co chwila
zeberka z rusztu, lub choćby z grilla.

CHUDY HENIEK

Chudy Heniek chciał od Hanki,
by mu upichciła grzanki,
(bo sam chleb mu nie smakował,
a schabowe ktoś gdzieś schował)
lecz Haneczka chęci nie ma – chyłkiem czmycha sprzed drzwi Henia.
Chociaż parzył jej herbatkę,
z hibiskusem na dokładkę,
po zakupy chodził chętnie
i wciąż chwalił ją namiętnie
Hania zdania nie zmieniała –
nic Heńkowi nie pichciła.

Rzekła tylko od niechcenia:
„Masz się chłopcze pozbyć lenia!
Kto brzuchowi chce folgować,
niech nauczy się gotować
albo ma kucharek sześć,
gdy z ochotą lubi jeść”

ŻUBRY Z BIAŁOWIEŻY

Niechaj każdy mi uwierzy:
nie ma wieży w Białowieży,
ani prostej, ani krzywej,
ni żelaznej, ni też żywej.
Z żubrów znana Białowieża,
zwierz wszak lepszy niżli wieża.
Rzec by można, że przeważnie,
o nich mówi się poważnie.
Wszak to żubry ociężałe
w marszu bardzo są wytrwałe,
ciężkie futra na swym grzbiecie
wożąc niby żółw w karecie.
Gdyś odważny, bardzo rzadko,
ujrzeć możesz żubrze stadko,
które dróżką tam już zmierza
gdzie wciąż leży Białowieża.

PUSZCZYK

W czarnym dębie mrocznej puszczy
na poduszce spoczął Puszczyk,
bo zaprosił dziś „na chatę”
tych, co są „puszczykowate”.
Nie oszczędzał przy tym wcale,
by poczuli się wspaniale.
Poszczególni kuzynowie
pohukują więc : „Na zdrowie”.
Dość oszczędne czułe krzyki
wznosi Syczek, ten z Afryki,
a Sóweczka Kaktusowa,
jako prezent, szczurka chowa.
Sowa Śnieżna i Skrzekliwa,
z Płomykówką też przybywa –
dla nich Puchacz w zwojach bluszczu,
wyszukuje cząstki tłuszczu.
I Puszczyka nimi raczy,
zapraszając do swej daczy...
W górze ucztą, tłuszczem, lody,
w dole czeka szczygieł młody,
aby uszczknąć coś z pyszności,
które Puszczyk ma dla gości.

Nie miał szczęścia nasz biedaczek –
puszczyk wszystko dał dla kaczek

MAKATKA MATKI

Tkała matka
raz makatkę
nici tyci mając.
Łkała z rzadka,
na dokładkę
łzami nie skrapiając.
Mokra szmatka.
„Trzeba łatkę”
– myśli drut chwytając.
„Utkać Radka
czy Agatkę”
- duma znów wzdychając.
Aż makatka
zła na matkę
czmychnęła jak zajac.

RAKI

Rak za rakiem dał drapaka
widać taka rola raka:
krok do przodu, cztery w tył,
by do brata bliżej był.
Racza córka, raczy synek,
rażno kroczą poprzez rynek,
wytrwałością swą wzruszają,
gdy tak drogę przemierzają.
Krok za krokiem, potem skok,
obrót w prawo, trochę w bok
krętą dróżką i na wspak
kroczy dumnie tato -rak
Dróżką rusza i rak stary
odprawiając racze czary,
wraku szuka rozdrażniony,
bo w nim ukrył trzy korony.

LALE I LUSTERKO

Lalka lalce lustro dała,
by w nim lico oglądała.
Lustro liche, lecz co z tego:
jak malować się bez niego,
loczki kręcić lub falować,
jak na bale się szykować?
Jak planować lal wesele,
czasu przecież tak niewiele,

chwilka ledwie tylko dzieli
od szczególnej tej niedzieli.
Lubią lalki swe lusterka,
każda weń co chwilę zerka,
pliski gładzi lub falbanki,
i lustruje koleżanki
śląc ukłony lekkim gestem,
myśląc przy tym: „lepsza jestem!”

Ćwiczenia logopedyczne dla dzieci przedszkolnych

PRZYKŁADY STOSOWANYCH ĆWICZEŃ:

* **Ćwiczenia słuchowe** – stanowią one bardzo ważną grupę ćwiczeń logopedycznych, ponieważ często opóźnienia czy zaburzenia rozwoju mowy pojawiają się na skutek opóźnień rozwoju słuchu fonematycznego/ tzw. słuchu mownego/. Stymulując funkcje słuchowe przyczyniamy się do rozwoju mowy dziecka.

Przykłady dla dzieci młodszych:

1. „Co słyszysz?” – dzieci siedzą z zamkniętymi oczami i nasłuchują, rozpoznają odgłosy dochodzące z sąsiedztwa, ulicy.
2. „Zgadnij, co wydało dźwięk?” – uderzanie pałeczką w szkło, fajans, metal, kamień, drewno itp. Toczenie różnych przedmiotów po podłodze / np. piłki, kasztana, kamienia/, rozpoznawanie odgłosu przez dzieci.
3. Rozpoznawanie różnych przedmiotów w zamkniętym pudełku po wydawanym odgłosie – groch, kamyki, gwoździe, cukier, kasza itp.
4. Uderzanie o siebie klockami, łyżeczkami, garnuszkami; uderzanie łyżeczką o pustą szklanę, o szklanę z wodą, klaskanie, darcie papieru, gniecenie papieru, przelewanie wody (z wysokości, z niska), drapanie po szkle, papierze, stole.
5. Rozpoznawanie głosu, szmeru, źródła dźwięku – miejsca, kierunku, odległości, ilości dźwięków (dużo- mało), głośności (cicho – głośno).
6. Szukanie ukrytego zegarka, radia, dzwoniącego budzika.
7. Rozróżnianie i naśladowanie głosów zwierząt: kota, psa, krowy, kury, koguta, kaczki, gęsi itp.
8. Rozróżnianie odgłosów pojazdów: samochodu, pociągu, motoru, traktora itp.
9. Rozpoznawanie po dźwięku różnych urządzeń domowych, np. odkurzacz, mikser, suszarka, pralka itp.

Przykłady dla dzieci starszych:

1. Wyróżnianie wyrazów w zdaniu. (stawiamy tyle klocków, rysujemy tyle kółeczek, klaszczemy tyle razy ile słów słyszy dziecko w wypowiedzianym zdaniu).
2. Wydzielanie sylab w wyrazach poprzez wystukiwanie sylab, wyklaskiwanie, badanie ile razy opadnie żuchwa / na rękę/ przy wybrzmiewaniu sylab.
3. Nazywanie obrazków – dziecko kończy wyraz po pierwszej sylabie wypowiedzianej przez logopedę, nauczyciela, rodzica, a potem odwrotnie – dziecko zaczyna.
4. Dzielenie na sylaby imion dzieci / na początku łatwych/.

5. Wyszukiwanie imion dwu- i trzysylabowych.
6. Wyszukiwanie słów z podaną przez n-la sylabą.
7. Rozpoznawanie określonej sylaby w rozsypance sylabowej, np. ba, pa, ta, da, la, ra.
8. Wyszukiwanie imion rozpoczynających się od samogłoski, następnie od podanej spółgłoski.
9. Wydzielanie spółgłosek nagłosowych przez przedłużanie nagłosu, np. ssssamolot, szszszafa. Przy pomocy ilustracji – wyszukiwanie przedmiotów, których nazwy rozpoczynają się na daną głoskę.
10. Wydzielanie spółgłoski wygłosowej.
11. Dzielenie na głoski łatwych a następnie coraz trudniejszych słów.
12. Ćwiczenia z paronimami: bułka – półka, domek – Tomek, koza – kosa itp.
13. Rozróżnianie mowy prawidłowej od nieprawidłowej

* Ćwiczenia oddechowe:

Ćwiczenia oddechowe poprawiają wydolność oddechową, sprzyjają wydłużaniu fazy wydechowej, co powoduje poprawę jakości mowy. Ćwiczenia prowadzone są najczęściej w formie zabawowej, przy wykorzystaniu różnych środków, np. piórek, piłeczek, wody mydlanej, chrupek, wiatraczków itp. Są także wplatane w opowieści i zabawy ruchowe.

Przykłady:

1. Wdech nosem (usta zamknięte) i wydech ustami.
2. Dmuchanie na płomień świecy.
3. Dmuchanie na piłeczkę pingpongową, wyścigi piłeczek.
4. Dmuchanie na kulkę z waty, na wiatraczek.
5. Chłodzenie „gorącej zupy” – dmuchanie ciągłym strumieniem.
6. „Zdmuchiwanie mleczka” – długo, aż spadną wszystkie nasionka.
7. Chuchanie na zmarzniete ręce.
8. Naśladowanie lokomotywy – wydmuchiwanie „nadmiaru pary” – ffff, szszsz.
9. Naśladowanie balonika – wypuszczanie powietrza z jednoczesnym odgłosem „ sssss”.
10. Nadmuchiwanie balonika.
11. Naśladowanie syreny – „ eu-eu- eu”, „ au-au-au” – na jednym wydechu.
12. Wyścigi chrupek – dmuchanie w parach.
13. Dmuchanie na piórko, aby nie spadło.
14. Liczenie na jednym wydechu.
15. Powtarzanie zdań na jednym wydechu – najpierw krótkich, potem coraz dłuższych.
16. Powtarzanie zdań szeptem.
17. Naśladowanie śmiechu różnych osób:
 - staruszki: che- che- che
 - kobiety – wesołe cha- cha- cha
 - mężczyźni – rubaszne ho- ho- ho
 - dziewczynki – piskliwe, chichotliwe chi- chi- chi.

* Ćwiczenia motoryki narządów artykulacyjnych

U większości dzieci z wadą wymowy występuje obniżona sprawność narządów artykulacyjnych / języka, warg, policzków, podniebienia miękkiego/.. Czasem przyczyną wady wymowy są nieprawidłowości w budowie anatomicznej narządów mowy, np. zbyt

krótkie wędzidełko podjęzykowe, przerośnięty język, zbyt duża masa języka, rozszczep wargi itp. Przyczyną bywają także, szczególnie u dzieci młodszych, nieprawidłowe nawyki związane z połykaniem lub oddychaniem. Konieczne są w tych wszystkich wypadkach ćwiczenia motoryki narządów mowy oraz ćwiczenia prawidłowego połykania. Optymalną sytuacją byłoby, gdyby ćwiczenia prowadzone były według zaleceń logopedy.

Ćwiczenia logopedyczne początkowo powinny być wykonywane przy kontroli wzrokowej – przed lustrem, stopniowo przechodząc do ćwiczeń bez kontroli wzroku. Większość ćwiczeń wymaga wielokrotnego powtarzania, więc konieczne jest stosowanie metod zabawowych podczas ćwiczeń oraz zmiany środków używanych przez logopedę.

Ćwiczenia warg:

1. Wymawianie na przemian „a-o” przy maksymalnym oddaleniu od siebie wargi górnej i dolnej.
2. Oddalanie od siebie kąćków ust – wymawianie „iii”.
3. Zbliżanie do siebie kąćków ust – wymawianie „uuu”.
4. Naprzemienne wymawianie „i – u”.
5. Cmokanie.
6. Parskanie / wprawianie warg w drganie/.
7. Masaż warg zębami (górnymi dolnej wargi i odwrotnie).
8. Dmuchiwanie na płomień świecy, na watkę lub piłkę pingpongową.
9. Układanie ust jak przy wymowie samogłosek ustnych, z wyraźną, przesadną artykulacją warg, np. w kolejności: a-i-o-u-y-e, u-a-i-o-e-y, o-a-y-i-u, e-y-i-o-a-u, u-i-y-a-o.
10. Wymowa samogłosek w parach: a-i, a-u, i-a, u-o, o-i, u-i, a-o, e-o itp.
11. Wysuwanie warg w „ryjek”, cofanie w „uśmiech”.
12. Wysuwanie warg w przód, następnie przesuwanie warg w prawo, w lewo.
13. Wysuwanie warg w przód, następnie krążenie wysuniętymi wargami.

Ćwiczenia języka:

1. „Głaskanie podniebienia” czubkiem języka, jama ustna szeroko otwarta.
2. Dotykanie językiem do nosa, do brody, w stronę ucha lewego i prawego.
3. Oblizywanie dolnej i górnej wargi przy ustach szeroko otwartych / krążenie językiem/.
4. Wysuwanie języka w przód i cofanie w głąb jamy ustnej.
5. Kłaskanie językiem.
6. Dotykanie czubkiem języka na zmianę do górnych i dolnych zębów, przy maksymalnym otwarciu ust / żuchwa opuszczona/.
7. Język wysunięty w kształcie grota wykonuje poziome ruchy wahadłowe od jednego do drugiego kąćka ust.
8. Rurka – wargi ściągnięte i zaokrąglone unoszą boki języka.
9. Język lekko wysunięty opiera się na wardze dolnej i przyjmuje na przemian kształt „łopaty” i „grota”.
10. Ruchy kolisty języka w prawo i w lewo na zewnątrz jamy ustnej.
11. Oblizywanie zębów po wewnętrznej i zewnętrznej powierzchni dziąseł pod wargami. Usta zamknięte.

Ćwiczenia usprawniające podniebienie miękkie:

1. Wywołanie ziewania przy nisko opuszczonej szczęce dolnej.
2. Płukanie gardła ciepłą wodą.
3. „Chrapanie” na wdechu i wydechu.
4. Głębokie oddychanie przez usta przy zatkanym nosie i odwrotnie.
5. Wymawianie połączeń głosek tylnojęzykowych zwartych z samogłoskami, np. ga, go, ge, gu, gy, gi, gą, gę, ka, ko, ke, ky, ki, ku, ak, ok, ek, ik, yk, uk...
6. Wypowiadanie sylab / jak wyżej/ i logatomów: aga, ogo, ugu, eke, yky, ygy, iki, Igi, ago, egę itp.
7. Nabieranie powietrza nosem i zatrzymanie w jamie ustnej. Policzki nadęte. Początkowo nadymać policzki z zatkanym nosem, a następnie próbować polykać powietrze.

Ćwiczenia policzków:

1. Nadymanie policzków – „gruby miś”.
2. Wciąganie policzków – „chudy zajaczek”.
3. Nabieranie powietrza w usta i zatrzymanie w jamie ustnej, krażenie tym powietrzem, powolne wypuszczanie powietrza.
4. Naprzemiennie „gruby miś” – „chudy zajaczek”.
5. Nabieranie powietrza w usta, przesuwanie powietrza z jednego policzka do drugiego na zmianę.

Ćwiczenia prawidłowego polykania

/wYROBIENIE NAWYKU POLYKANIA Z JĘZYKIEM UŁOŻONYM NA WAŁKU DZIAŚŁOWYM/:

1. Unoszenie języka na wałek dziąsłowy za górnymi zębami przy otwartych a następnie zamkniętych ustach.
2. Lizanie czubkiem języka wałka dziąsłowego.
3. Trzymanie czubkiem języka cukierka tik-tak przy wałku dziąsłowym, jednoczesne polykanie śliny.
4. Ćwiczenie jak wyżej z kawałeczkiem czekolady przyklejonym do wałka dziąsłowego.

Ćwiczenia buzi i języka, żeby dziecko mówiło poprawnie.

Ćwiczenia usprawniające narządy mowy a więc język, wargi i podniebienie przygotowują do prawidłowego mówienia. Można je prowadzić w formie zabawy już z 2 - 3 letnim dzieckiem. Dzieci mają naturalną skłonność do wielokrotnego powtarzanie ulubionych zabaw.

Jeśli więc potraktujemy ćwiczenie jako zabawę, będzie ono dla dziecka czystą przyjemnością. Rola dorosłego polega na pokazaniu poprawnie wykonanego ćwiczenia i zachęcaniu dziecka do pracy przez chwalenie za podejmowany wysiłek, choćby efekty nie były od razu widoczne. Lepiej ćwiczyć krótko, ale częściej 3 - 4 minut z 3-latką, do 10 ze starszym dzieckiem, pamiętajmy jednak, że czas trwania i liczbę powtórzeń należy dostosować do indywidualnych możliwości dziecka. Na początku należy wykonywać ćwiczenia z dzieckiem przed lustrem,

kiedy potrafi już wykonać je bez kontroli, można wykorzystywać każdą nadarzącą się okazję: spacer do parku, jazdę samochodem czy drogę do przedszkola.

Ćwiczenia logopedyczne zaczynamy od najprostszych stopniowo zwiększając ich trudność. Na początku wykorzystaj naturalne okazje, aby pogimnastykować aparat mowy:

- Kiedy dziecko ziewa nie gań go, lecz poproś, aby ziewnęło jeszcze kilka razy, zasłaniając usta.
- Gdy na talerzu został ulubiony sos lub rozpuszczone lody - pozwól mu wylizać go językiem. To ćwiczenie mniej eleganckie, za to bardzo skutecznie gimnastykuje środkową część języka.
- Jeśli dziecko dostało lizaka zaproponuj mu, aby lizało go unosząc czubek języka ku górze.
- Po śniadaniu posmaruj maluchowi wargi miodem, kremem czekoladowym lub mlekiem w proszku i poproś, aby zlizał je dokładnie jak miś czy kotek
- Przy porannym i wieczornym myciu zębów zaproponuj dziecku liczenie zębów lub witanie się z nimi w ten sposób, aby czubek języka dotknął każdego zęba osobno.
- Przy rysowaniu sprawdź czy twój maluch potrafi narysować kółko (językiem dookoła warg) lub kreseczki (od jednego do drugiego kąca ust).
- Żucie pokarmów, dmuchanie na talerz z gorącą zupą, chuchanie na zmarznięte dłonie, cmokanie, puszczenie baniek mydlanych a nawet wystawianie języka to też ćwiczenia aparatu artykulacyjnego.

Następnie proponujemy dziecku naśladowanie ruchów zwierząt i przedmiotów za pomocą warg i języka np.:

- Konik jedzie na przejażdżkę. Naśladuj konika stukając czubkiem języka o podniebienie, wydając przy tym charakterystyczny odgłos kłaskania.
- Wilk gonił zająca i bardzo się zmęczył, wysunął język i dyszy. Wysuń język jak najdalej na brodę - pokaż dyszącego wilka.
- Huśtawka unosi się do góry, a potem wraca na dół. Wysuń język przed zęby i poruszaj nim tak, jakby się huśtał - raz do góry w stronę nosa, raz do dołu w stronę brody.
- Dzieci bardzo lubią kręcić się na karuzeli, twój język także. Włóż język między wargi a dziąsła i zakręć nim raz w prawą, raz w lewą stronę.
- Wysuń obie wargi do przodu, udając ryjek świnki. Następnie połóż na górnej wardze słomkę lub ołówek i spróbuj ja jak najdłużej utrzymać.
- Chomik wypycha policzki jedzeniem, a ty pokaż jak można wypchnąć policzki językiem, raz z prawej raz z lewej strony.
- Wyobraź sobie, że twój język to żołnierz na defiladzie. Na raz - czubek języka wędruje na górną wargę, na dwa - czubek języka dotyka lewego kąca ust, na trzy - czubek języka na dolną wargę, na cztery - czubek języka przesuwamy do prawego kąca ust.
- Na pewno wiele razy kopałeś szeroką łopatką w piasku. Otwórz buzię i wysuń język za dolną wargę. Postaraj się, aby język był szeroki jak łopatka.
- Malarz maluje sufit dużym pędzlem. Pomaluj językiem swoje podniebienie, zaczynając od zębów w stronę gardła.
- Dzieci lubią zjeżdżać na zjeżdżalni, a ty? Spróbuj zrobić zjeżdżalnię dla krasnoludków ze swojego języka. Oprzyj czubek języka za dolnymi zębami i unieś do

góry jego środkową część. Musisz bardzo uważać, aby język nie wychodził przed zęby.

- Młotkiem wbijamy gwoździe w ścianę. Spróbuj zamienić język w młotek i uderzaj o dźwiągła tuż za górnymi zębami, naśladowując wbijanie gwoźdźcia.
- Drzwi do domu otwierają się i zamykają. Wargi to nasze drzwi do domu. Pokaż jak wargi ściągnięte do przodu, otwierają się i zamykają.
- Żyrafa wyciąga mocno szyję do góry. Otwórz szeroko usta i spróbuj pociągnąć język do góry, najdalej jak potrafisz.
- Słoń ma długą trąbę i potrafi nią wszędzie dosięgnąć. Ciekawe czy potrafisz dosięgnąć językiem do ostatniego zęba na górze i na dole, z prawej i lewej strony.

Zestaw ćwiczeń logopedycznych do wykorzystania przez nauczyciela szkoły specjalnej

Nauczyciel szkoły specjalnej organizując proces dydaktyczno – wychowawczy powinien brać pod uwagę wszystkie zaburzenia, które w różnym nasileniu mogą mieć wpływ na rozwój mowy dzieci upośledzonych umysłowo. Uczniowie tacy często mają ubogie słownictwo, zniekształcają wypowiedzi. Zniekształcenia te mogą dotyczyć:

- treści – wówczas występują zakłócenia procesów uogólniania, porównywania, abstrakcji, dokonywania klasyfikacji, braku komunikatywności między poszczególnymi fragmentami wypowiedzi;
- języka – budowanie wypowiedzi bez uwzględniania zasad gramatycznych, budowanie wypowiedzi z naruszeniem zasad gramatycznych oraz zniekształcenia budowy wyrazów.

U uczniów upośledzonych umysłowo najczęściej występują następujące wady mowy:

- dyslalie – zaburzenie artykulacji polegające na niemożności prawidłowego wymawiania jednego bądź kilku dźwięków; to zaburzenie dźwiękowej strony języka, występujące w formie zniekształcania głosek, albo takiego ich zastępowania, że w rezultacie brzmienie ich jest niezgodne ze społeczną normą wymawianiową;
- dysglosje – zniekształcenie dźwięków mowy lub niemożność ich wytwarzania na skutek nieprawidłowej budowy narządów mowy lub obniżenia słyszalności;
- dysartrie – zniekształcenie dźwięków mowy lub niemożność ich wytwarzania na skutek uszkodzenia ośrodków i dróg unerwiających narządy artykulacyjne, fonacyjne i oddechowe potrzebne przy realizacji mowy;
- afazje – utrata mowy w wyniku uszkodzenia mózgu;

- jąkanie – zaburzenia płynności mowy, jej rytmu, tempa;
- zaburzenia środowiskowe – tu nie stwierdza się defektów anatomicznych czy psychoneurologicznych;

Usuwanie zniekształceń wypowiedzi u uczniów upośledzonych umysłowo jest bardzo trudne z uwagi na ich złożoność i częste nawarstwianie się. Dodatkowym utrudnieniem jest małe zaangażowanie rodziców w eliminowaniu wad mowy, ponieważ rodzice najczęściej nie wykonują zaleconych przez logopedę ćwiczeń z dzieckiem w domu. Dlatego też ważna jest ścisła współpraca logopedy z nauczycielem prowadzącym zajęcia w zespole edukacyjno – terapeutycznym. Taka współpraca może przynieść pomyślne efekty terapii. Pozwala ona na utrwalanie poprawnej artykulacji wywołanych głosek oraz ułatwia osiągnięcie etapu automatyzacji poprawnej wymowy w każdej sytuacji.

Ćwiczenia logopedyczne prowadzone są podczas zajęć rewalidacji indywidualnej oraz są stałym elementem zajęć edukacyjnych prowadzonych metodą ośrodków pracy w zespole edukacyjno - terapeutycznym. Umiejętnie prowadzone pozwalają kształtować wrażliwość słuchową, usprawniać układ oddechowy, fonacyjny, artykulacyjny, likwidują duże napięcia nerwowe.

Poniżej przedstawiam zestaw ćwiczeń, które można wykonywać z całym zespołem klasowym. Proponowane przeze mnie ćwiczenia logopedyczne to:

- ćwiczenia oddechowe;
- ćwiczenia fonacyjne;
- ćwiczenia słuchu fonematycznego;
- ćwiczenia usprawniające narządy artykulacyjne;

Ćwiczenia oddechowe

Oddychanie to niezbędna czynność fizjologiczna, która jest podstawą dobrej wymowy. Ćwiczenia oddechowe najlepiej przeprowadzać przy otwartych oknach. Prowadzone na początku zajęć edukacyjnych działają uspokajająco, rozładowują napięcie emocjonalne i psychiczne oraz wpływają dobrze na zdrowie dziecka.

Cele ćwiczeń oddechowych to:

- pogłębienie oddechu;

- rozruszanie przepony;
- zróżnicowanie fazy wdechowej i wydechowej;
- wyrabianie umiejętności pełnego i szybkiego wdechu oraz wydłużanie fazy wydechowej;
- dostosowanie długości wydechu do czasu trwania wypowiedzi.

Proponowane ćwiczenia oddechowe:

- Robienie kleksów z farby wodnej, dmuchanie na nie przez słomkę z różną siłą i pod różnym kątem. Rozdmuchiwana farba przypomina barwne kwiaty.
- Dmucanie na plastikowe mini zabawki na kółkach, z taką siłą, aby mogły się przemieszczać.
- Dzieci trzymają w dłoni mały kłębek wełny. Po głębokim wdechu nosem wydmuchują powietrze ustami wprawiając tym samym kłębek w ruch.
- Zabawa w „Rozpędzanie chmurki”. Dzieci leżą swobodnie na plecach. Nogi mają ugięte w kolanach, stopy oparte są o podłogę, ręce leżą wzdłuż tułowia. Wciągają powietrze nosem, swobodnym, płynnym ruchem unoszą ręce w górę i starają się rozpędzić przed sobą chmurki. Ponieważ ręce nie rozpędziły chmurki, wracają do pozycji wyjściowej. Wówczas dmuchaniem starają się rozpędzić chmury.
- Zabawa z piórkiem. Dzieci swobodnie poruszają się po sali. Trzymają w dłoni ptasie pióro. Podrzucają je do góry, a następnie dmuchają na nie tak, aby jak najdłużej unosiło się w powietrzu.
- Dmucanie na świecę w taki sposób, aby płomień wyginał się, ale nie zgasł.
- Puszczanie baniek mydlanych. Mobilizowanie uczniów do wykonania jak największej bańki mydlanej.
- Uczniowie otrzymują do ręki rurkę i poprzez nią starają się dmuchać na swoją dłoń albo na watkę umieszczoną na dłoni.
- Zabawa w „Gotowanie wody”. Dzieci dmuchają przez rurkę zanurzoną w wodzie tak, aby tworzyły się pęcherzyki powietrza na jej powierzchni. Muszą dmuchać długo, krócej, jak najkrócej, słabo, mocno, bardzo mocno, woda gotuje się, kipi.
- Wydmuchiwanie kórek na lustrze.
- Granie na organkach, piszczałce.

Ćwiczenia fonacyjne

Fonacja oznacza zdolność do wydawania głosu, do posługiwania się głosem. Dlatego też ćwiczenia fonacyjne określa się również mianem ćwiczeń głosowych.

Cele ćwiczeń fonacyjnych:

- prawidłowe wydobywanie głosu do uzyskania efektu dźwiękowego w jamie ustnej;
- rozluźnienie mięśni krtani i aparatu artykulacyjnego;
- wyrobienie umiejętności modulowania siły natężenia głosu;

Proponowane ćwiczenia fonacyjne to:

- Wymawianie samogłosek [a], [o], [u], [e], [y], [i]. Najpierw pojedyncze samogłoski, potem przedłużone dźwięki.
- Na jednym wydechu z taką samą siłą wymawianie trzech samogłosek: [aou], a następnie [eyi].
- W pozycji leżącej dzieci wymawiają połączenia mmmmaa, mmmooo, mmmuuu.
- Wymawianie krótkiego zdania szeptem, półgłosem, głosem pełnym i krzyżąc.

Ćwiczenia słuchu fonematycznego

Na poziom rozwoju mowy, obok sprawności narządów artykulacyjnych, duży wpływ ma percepcja słuchowa, a zwłaszcza jeden z jej składników, czyli słuch fonematyczny zwany słuchem mownym. Za pomocą słuchu fonematycznego dziecko wyodrębnia z potoku mowy wyrazy, w wyrazach sylaby, a w sylabach głoski. Potrafi także uchwycić kolejność głosek w wyrazie. Musi również odróżnić głoski dźwięczne od bezdźwięcznych.

Celem ćwiczeń rozwijających słuch fonematyczny jest:

- utożsamianie i różnicowanie dźwięków mowy;
- rozwijanie koncentracji dziecka na wymawiane dźwięki, która pomoże w opanowaniu poprawności artykulacyjnej;
- rozpoznanie wymawianych wyrazów, sylab i dźwięków;

Proponowane ćwiczenia to:

- Wsłuchiwanie się w ciszę – dzieci wyłapują dźwięki z otoczenia: tykanie zegara, szum samochodów, rozmowy ludzi, kroki przechodzących osób po korytarzu.
- Nauczyciel naśladuje różne głosy - kota, psa, tykanie zegara, bicie zegara, kichania, zadaniem dzieci jest odgadnięcie, jakie to głosy, następnie sami je naśladują
- Nauczyciel pokazuje dzieciom różne przedmioty: klucze, piłkę, kartkę papieru, wodę w kubku, krzesło, następnie demonstruje, jakie dźwięki wydają te przedmioty podczas: upadku kluczy, uderzenia piłką o podłogę, darcia papieru, przelewania wody, przesuwania krzesła. Potem zawiązuje poszczególnym dzieciom oczy, wykonując w/w czynności. Zadaniem dzieci jest powiedzenie, co to za dźwięk.
- Różnicowanie dźwięków mowy [s] – [z]. Tu wykorzystać można zabawki przedstawiające muchę i węża. Uwagę dzieci koncentrujemy na dźwiękach wydawanych przez węża [sss] i muchę [zzz]. Najpierw demonstrujemy uczniom zabawki i dźwięki, jakie wydają, potem zasłaniamy dzieciom oczy i pytamy: „Kto nadchodzi? Kogo słyhać: muchę czy węża? Uczniowie odkrywają oczy, wskazują zabawkę i próbują naśladować głosy w/w zwierząt.
- Różnicowanie dźwięków długich i krótkich. Potrzebny będzie gwizdek i paski papieru: długi i krótki. Demonstrujemy dzieciom gwizdanie długie i krótkie. Następnie gwizdźmy w różny sposób. Zadaniem dzieci jest pokazanie odpowiedniego paska papieru. Gdy usłyszą gwizdanie krótkie wyciągają krótki pasek, gdy usłyszą gwizdanie długie wyciągają dłuższy pasek papieru.
- Wymawiamy różne wyrazy, dzieci układają tyle klocków ile jest sylab w wyrazie. Ćwiczenie rozpoczynamy od wyrazów dwusylabowych, potem przechodzimy do wyrazów wielosylabowych.
- Wyodrębnianie sylaby na początku wyrazu. Pokazujemy dzieciom różne obrazki, ale rozpoczynające się od takiej samej sylaby. Nazywamy je. Dzieci muszą powiedzieć, na jaką sylabę się rozpoczynają.
- Pokazujemy różne obrazki, które rozpoczynają się różną sylabą. Zadaniem uczniów jest wskazanie tych, które mają takie same sylaby.
- Pokazujemy różne obrazki. Uczniowie muszą wskazać te, które mają taką samą ostatnią sylabę.
- Nauczyciel mówi dowolne wyrazy. Uczniowie mają klasnąć w dłonie wtedy, gdy usłyszą wyraz z daną sylabą np. po, ly, ko. To samo ćwiczenie można robić, gdy dziecko usłyszy wyraz z daną głoską.

- Wyróżnianie wyrazów w zdaniu – dzieci rysują kółka – tyle, ile usłyszały wyrazów w zdaniu. Zadaniem uczniów jest powiedzenie pierwszego i ostatniego wyrazu w każdym zdaniu.
- Zabawa w kończenie słów. Nauczyciel mówi pierwszą sylabę i eksponuje obrazek. Uczeń dopowiada brakującą część wyrazu.
- Zabawa w szukanie obrazków, które rymują się.
- Tworzenie nowych wyrazów, poprzez dodanie nowej sylaby do już istniejącej. Zabawa z piłką. Prowadzący zajęcia mówi jakąś sylabę, jednocześnie rzuca do jakiegoś dziecka piłkę. Zadaniem dziecka jest złapanie piłki oraz dodanie takiej sylaby, by tworzyła wyraz z podaną przez nauczyciela sylabą nowy wyraz.
- Różnicowanie ilości sylab w wyrazach. Układanie obrazków według ilości sylab. Uczniowie układają je od wyrazu, który ma jak najmniej sylab, kończą wyrazem mającym najwięcej sylab.
- Uczniowie bawią się w „Sklep”. Kupują te przedmioty, których nazwa rozpoczyna się od danej głoski.
- Wyszukiwanie w otoczeniu przedmiotów, których nazwa rozpoczyna się od danej głoski, w nazwie, których jest określona głoska albo kończy się daną głoską.
- Różnicowanie danej głoski w środku wyrazu. Dzieci wskazują obrazki, w nazwach, których jest dana głoska.
- Różnicowanie danej głoski na końcu wyrazu. Uczniowie mają wskazać obrazki, które kończą się na określoną głoskę.

Ćwiczenia narządów artykulacyjnych

Warunkiem prawidłowego wymawiania wszystkich głosek jest sprawne działanie narządów artykulacyjnych. Realizacja poszczególnych głosek wymaga różnego układu artykulacyjnego i różnej pracy mięśni. Dlatego też narządy artykulacyjne trzeba ćwiczyć, by wypracować zręczne i celowe ruchy języka, warg, podniebienia i żuchwy.

Celem ćwiczeń jest:

- usprawnianie języka, warg, podniebienia miękkiego, żuchwy;
- opanowanie przez dzieci umiejętności świadomego kierowania ruchem narządów artykulacyjnych;

- poznanie prawidłowego układu artykulatorów w czasie wybrzmiewania poszczególnych głosek.

Ćwiczenia szczęki dolnej

- Opuszczanie i unoszenie dolnej szczęki. Wymawianie szerokiego [a] i „przechodzenie” do wymawiania [a] połączonego z głoską [s].
- Zabawa „Grzebień”. Dzieci zakładają dolne zęby na górną wargę i poruszają nimi. Potem cofają żuchwę. Następnie zakładają górne zęby na dolną wargę i brodę i poruszają nimi.
- Dzieci naśladują ziewanie, wykonują przy tym ruchy rąk, przeciągając się, wyginając.
- Głęboki wdech nosem i wydech ustami z jednoczesnym wymawianiem głoski [a]. Tak samo wymawiamy [o], [u].
- Wykonywanie ruchów żucia.

Ćwiczenia warg

- Rysowanie wargami. Uczniowie rysują koło wargami – wargi wysuwają się do przodu, tworzą dzióbek, wykonują ruchy koliste w obie strony. Następnie rysują kreskę poziomą wargami – wargi są ściągnięte w dzióbek, przesuwają się w prawo i w lewo. Po chwili rysują kreskę pionową – tworzą dzióbek, przesuwają się w górę i w dół. Potem rysują smutną minę – warga dolna zakrywa górną. Po niej robią śmieszna minę – usta zamknięte – uśmiech. Na pożegnanie wysyłają całusy.
- Powtarzanie samogłosek, wargi są mocno ściągnięte [a]-[o], [e]-[o], [u]-[i],[a]-[u], oraz całego ciągu: [a], [e], [o], [u], [i], [y].
- Zły pies – naśladujemy złego psa – unosimy górną wargę, pokazujemy zęby. Dzieci mogą również naśladować warczenie psa
- Potrzebny nam lejek, ale go nie mamy - robimy go z warg.
- Uczniowie zamieniają się w „chudzielca” wciągają policzki. Potem są „grubasami” nadymają policzki.
- Nabieranie powietrza najpierw pod wargę górną, potem pod dolną.
- Chcemy pocałować mamę, ale ona jest daleko - musimy wysunąć wargi do przodu, cmokamy.
- Układanie dolnej wargi na górną i górnej na dolną.
- Wargi układają w kształcie szerokiego lejka.

- Głodne rybki - powoli otwieramy i zamykamy wargi tworząc koło, jakby mówiły „po”.
- Wysuwanie wargi do przodu i robienie ryjka świnki. Na górnej wardze położenie ołówka i jak najdłużej utrzymanie go w tej pozycji.
- Deszcz - schwytywanie wargami kropli deszczu - uniesiona do góry głowa, wargi „chwytają” krople, dziecko je „wypija”.
- Malowanie dzieciom warg pomadką. Następnie uczniowie robią na kartce papieru „całuski”.
- Wysuwanie warg do przodu. Ściągnięcie ich i dmuchanie lekko przez nie.
- Ssanie górnej i dolnej wargi.
- Półśmiech – odciąganie na przemian kącików ust.

Ćwiczenia języka

- Dzieci wykonują szybkie i energiczne ruchy języka. Wysuwają język na zewnątrz jamy ustnej, następnie chowają.
- Jak zmija porusz językiem - długi, cienki, ruchliwy język, wysuwający się we wszystkie strony.
- Wysuwanie języka do przodu, unoszenie go nad górną wargę, potem opuszczanie do brody.
- Pyszny cukierek – dzieci wypychają raz jeden policzek ostrym czubkiem języka, udając, że trzymają w buzi landrynkę, można sprawdzić twardość „cukierka” dotykając policzek palcem.
- Zmęczony piesek – dzieci naśladują pieska, który głośno oddycha i język ma mocno wysunięty na brodę.
- Unoszenie języka za górne zęby.
- Oblizywanie górnych zębów.
- Unoszenie języka do nosa i wywijanie go na brodę.
- Klaskanie językiem: czubkiem i środkiem języka.
- Zwijanie języka w rulonik.
- „Mycie” zębów językiem.
- Lizanie czubkiem języka kawałeczka czekolady umieszczonego na podniebieniu.
- Przeciskanie języka między zębami.

- Wciąganie przez rurkę do napojów skrawków papieru, ryżu itp. A następnie przenoszenie ich do pudełeczka.

Ćwiczenia podniebienia miękkiego

- Dzieci biorą w usta rurkę, wciągają przez nią powietrze. Muszą tak wciągnąć powietrze, aby do rurki przyssały się kolorowe kółeczka. Następnie przenoszą je na obrazek biedronki i układają na niej kropki z tych kółeczek.
- Energiczna wymowa połączeń głosek z uwzględnieniem tylnojęzykowych zwartych [k] – [g]: kuk, ugu, oko, uk – ku, ug – gu.
- Głębokie oddychanie przez jamę ustną przy zaciśniętych nozdrzach i przez jamę nosową, przy zamkniętej jamie ustnej.
- Nabranie powietrza nosem i zatrzymanie go w jamie ustnej. Policzki są „nadęte”. Nos zatykamy i nadymamy policzki, a następnie polykamy powietrze.
- Ssanie „smoczka”.
- Chrapanie, naśladowanie kaszlu.
- Żywe lustro – robienie różnych min. Dzieci stoją naprzeciwko siebie. Jedno z nich wykonuje wymyśloną przez siebie minę, drugie je naśladuje. Następnie dzieci zamieniają się rolami.
- Oddychanie wyłącznie przez usta lub wyłącznie przez nos.
- Płukanie gardła ciepłą wodą.

W powyższym opracowaniu podałam tylko niektóre ćwiczenia, które można wykorzystać na zajęciach edukacyjnych. Jest szereg opracowań, które proponują więcej ćwiczeń logopedycznych. Mam nadzieję jednak, że proponowane przeze mnie ćwiczenia wzbogacą zajęcia lekcyjne.

Ćwiczenia logopedyczne

Aby usprawnić język:

- mlaskamy,
- układamy język w rurkę,
- kłaskamy (jak robi konik?),
- wypychamy językiem policzki,
- układamy język w „koci grzbiet”,
- wsuwamy język pod górną i dolną wargę,
- przesuwamy język na boki w jamie ustnej,
- dotykamy czubkiem języka kolejnych zębów,

- ▣ formujemy język szeroko i wąsko w jamie ustnej,
- ▣ przesuwamy czubek języka zygżakiem po podniebieniu,
- ▣ przesuwamy czubek języka od górnych zębów wzdłuż podniebienia.

Aby usprawnić wargi:

- ▣ cmokamy,
- ▣ parskamy, prychemy,
- ▣ na przemian robimy „dzióbek” i rozszerzamy usta,
- ▣ wydymamy, zaciskamy, rozluźniamy, masujemy wargi palcami,
- ▣ układamy wargi jak do wymawiania samogłosek: A, O, U, E, Y, I,
- ▣ przy zaciśniętych zębach, naprzemiennie zakładamy wargi na siebie.

Aby usprawnić policzki:

- ▣ poruszamy policzkami jak żaba,
- ▣ napinamy policzki wraz z wargami,
- ▣ wydymamy je i wciągamy do wewnątrz,
- ▣ masujemy policzki dłońmi, okrężnymi ruchami.

Aby łatwiej uzyskać głoski: SZ, CZ, Ż, DŻ:

- ▣ cofamy czubek języka wzdłuż podniebienia,
- ▣ czubkiem języka dotykamy wąłka dziąsłowego,
- ▣ czubkiem języka kreślimy kółka na podniebieniu miękkim,
- ▣ czubkiem języka dotykamy na przemian dwóch górnych ostatnich zębów,
- ▣ próbujemy dmuchać na czubek języka uniesiony do podniebienia, równocześnie przyciskając policzki dłońmi (język nie może przywierać do podniebienia, żeby powietrze nie przedostawało się bokami).

Rozwój mowy u dziecka

7-9 miesiąc

Dziecko powtarza proste sylaby; rozróżnia kiedy mówisz do niego przyjaźnie, a kiedy się złości.

12 miesięcy

Dziecko kojarzy osoby ze określającymi je słowami („mama”, „baba”, „ciocia”). Rozmawiaj z nim jak najczęściej, prostym językiem, używając łatwych do powtórzenia wyrazów dźwiękonaśladowczych (kura to „ko-ko”, pies to „hau-hau”). Czytaj książeczki i opowiadaj co widać na obrazkach; baw się w wyliczanki i śpiewaj.

18-24 miesiące

Dziecko zaczyna mówić bardzo prostymi zdaniami, szybko używa coraz większej liczby słów.

36 miesięcy

Dziecko sprawnie posługuje się prostymi zdaniami.

3-latek powinien wymawiać:

- ▣ wszystkie samogłoski,
- ▣ spółgłoski: m, mi, b, bi, p, pi, f, fi, w, wi, k, ki, g, gi, ch, i, li, j, ł, d, n, ś, ź, ć, dź, ń,
- ▣ zaczynają się pojawiać: s, z, c, dz,

☛ czasami sz, ź, cz, dż.

U 4-letniego dziecka:

☛ utrwalają się: s, z, c, dz,

☛ pojawiają się sz, ź, cz, dż,

☛ pojawia się r.

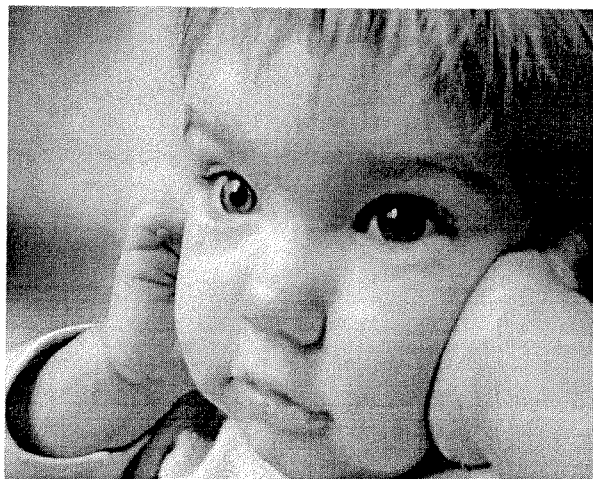
5-latek powinien już wymawiać: sz, ź, cz, dż oraz r (ale ok. 35% dzieci nie wymawia jeszcze prawidłowo najtrudniejszych głosek).

Literatura:

1. Antos D., Demel G., Styczek I. „*Jak usuwać seplenienie i inne wady wymowy*”, Warszawa 1967, PZWS;
2. Demel G. „*Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*”, Warszawa 1983, WSiP,
3. Demel G. „*Elementy logopedii*”, Warszawa 1982, WSiP,
4. Diener E. „*Profilaktyka zaburzeń mowy*”, Kielce 1999, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP;
5. Rodak H. „*Terapia dziecka z wadą mowy*”, Warszawa 2002, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego,
6. Sachajska E. „*Uczymy poprawnej wymowy*”, Warszawa 1982, WSiP,
7. Skorek M. „*Oblicza wad wymowy*”, Warszawa 2001, Wydawnictwo Akademickie „Żak”,
8. Spalek E., Piechowicz-Kuślakowska C. „*Jak pomóc dziecku z wadą wymowy*”, Kraków 1996, Oficyna Wydawnicza „Impuls”,
9. Styczek I. „*Logopedia*”, Warszawa 1981, PWN;

Zaburzenia mowy-TYPY ZABURZEŃ

MODEL EDUKACYJNY CZ.C

AFAZJA

Afazja jest nabytym zaburzeniem funkcji komunikacyjnych na skutek uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego.

Najczęściej występuje u osób po udarze mózgu, ale może również pojawić się w następstwie wylewu, urazu czaszkowo-mózgowego, nowotworu mózgu, czy choroby neurodegeneracyjnej.

Afazja objawia się trudnościami w przetwarzaniu języka. Oznacza to, że Pacjent może mieć problemy z wypowiedaniem się (np. trudności ze znalezieniem odpowiednich słów, tworzeniem zdań i dłuższych wypowiedzi) a wypowiedane wyrazy mogą być użyte w złym kontekście lub zawierać błędy. Zdarza się również, że wypowiedzi osoby chorej zawierają wyrazy zmyślane lub nieistniejące, co stwarza problemy ze zrozumieniem komunikatu wysyłanego przez Pacjenta. Oprócz problemów z nadawaniem mowy, Pacjenci bardzo często mają trudności ze zrozumieniem innych. Niemożność porozumienia się z otoczeniem oraz utrata zdolności do przekazywania swoich myśli i potrzeb jest doświadczeniem niezmiernie traumatycznym i może prowadzić do poważnych ograniczeń w życiu codziennym.

Diagnozą i terapią osób cierpiących z powodu afazji zajmuje się logopeda. W Centrum Medico-Brain stosuje się neuropsychologiczną metodę diagnozy afazji opierając się na wynikach najnowszych badań naukowych oraz korzystając z doświadczeń brytyjskich lingwistów i terapeutów mowy. W tym procesie nierzadko potrzebna jest również diagnoza i równoległe prowadzona terapia neuropsychologiczna ze względu na współistniejące zaburzenia funkcji poznawczych takich jak pamięć czy uwaga.

Po przeprowadzeniu szczegółowych testów rozumienia języka i nadawania mowy, logopeda ustala odpowiedni program interwencji, tak by terapia była dostosowana do indywidualnych potrzeb każdego Pacjenta.

Centrum Medico-Brain dysponuje profesjonalnym programem komputerowym do terapii afazji AFA-SYSTEM przygotowanym w Pracowni Neuropsychologii Klinicznej Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie. Oprócz bezpośredniej terapii z Pacjentem, logopeda

pracuje również z rodziną chorego, by pomóc zrozumieć istotę zaburzeń a tym samym zredukować towarzyszące Pacjentowi lęk i izolację.

Pacjenci mają możliwość skorzystania z treningów EEG BioFeedback w celu usprawnienia pracy centralnego układu nerwowego oraz usprawnienia procesu rehabilitacji funkcji komunikacyjnych.

DYZARTRIA

Dyzartria jest zaburzeniem mowy powstałym na skutek uszkodzenia mięśni i/lub nerwów biorących udział w procesie komunikacji, czyli twarzy, języka, ust, podniebienia, krtani, oddechowych.

Dysfunkcja może być spowodowana udarem, urazem czaszkowo-mózgowym, chorobą neurodegeneracyjną (np. chorobą Parkinsona, miastenią, zespołem parkinsonowskim), guzem mózgu, stwardnieniem rozsianym, miażdżycą naczyń mózgowych, zatruciem toksynami (w tym alkoholem).

W zależności od rodzaju dyzartrii mowa może być niewyraźna, zbyt wolna lub szybka, mogą występować zaburzenia natężenia głosu (mowa zbyt cicha lub całkowicie niesłyszalna) i/lub rezonansu (mowa nosowa).

Problemy z oddychaniem mogą uniemożliwić wymówienie pełnego zdania na jednym oddechu, co powoduje przerywanie fraz, zaburzenia rytmu, intonacji i akcentu. W najcięższych przypadkach mowa jest całkowicie niezrozumiała, co wywołuje frustrację ze strony Pacjenta i jego słuchaczy. W terapii logopedycznej konieczne jest postawienie właściwej diagnozy, która odpowiednio ukierunkuje metody interwencji.

Program terapii może zawierać trening oddechu, ćwiczenia fonacyjne, rezonansowe i artykulacyjne.

Medico-Brain dysponuje programem komputerowym do terapii dyzartrii oraz pomocami, które urozmaicają ćwiczenia. Ponadto, treningi EEG BioFeedback stosowane są w celu uzupełnienia terapii logopedycznej. Logopeda pracuje również z rodziną Pacjenta udzielając rad ułatwiających komunikację a w cięższych przypadkach rozważane są wspomagające lub alternatywne metody komunikacji takie jak użycie elektronicznego komunikatora, tablicy komunikacyjnej lub syntetyzatora mowy.

APRAKSJA MOWY

Apraksja mowy jest zaburzeniem, które uniemożliwia wykonywanie celowych, precyzyjnych ruchów artykulacyjnych przy jednoczesnym braku ograniczeń fizycznych.

Najczęstszymi przyczynami apraksji mowy są udary, guzy mózgu, choroba Alzheimera, urazy czaszkowo-mózgowe. U Pacjentów poudarowych, apraksja mowy często współwystępuje z afazją, co powoduje trudności w diagnozie różnicowej. W zależności od nasilenia zaburzenia, apraksja mowy może objawiać się jako sporadyczne przestawianie dźwięków i sylab w wyrazach, uciążliwe próby 'natrafienia na dźwięk', niekonsekwentnie realizowane głoski, a w wyjątkowo ciężkich przypadkach całkowitą niezdolność do komunikowania się za pomocą mowy. Brak możliwości komunikacji ustnej stanowi wielki problem i jest źródłem frustracji, stresu i wycofania z życia społecznego. Terapia logopedyczna apraksji mowy jest zazwyczaj bardzo intensywna, wymaga systematyczności i motywacji. Największe postępy obserwuje

się krótko po udarze/urazie mózgu. Niektórzy Pacjenci wracają do zdrowia szybko, u innych proces ten jest długi i powolny.

Terapia w centrum Medico-Brain wykorzystuje odpowiednie programy komputerowe oraz wspomagająco treningi EEG BioFeedback. W wyjątkowo trudnych postaciach apraksji logopeda pomaga dobrać odpowiednie urządzenia wspomagające lub zastępujące mowę.

DYSFONIA

Dysfonia jest zaburzeniem komunikacji werbalnej powodowanym trudnościami w emisji głosu. Problemy tego typu występują najczęściej u osób pracujących zawodowo głosem czyli: lektorów, aktorów, nauczycieli, piosenkarzy, prezenterów radiowych i telewizyjnych, polityków, pracowników call-centre, policjantów, duchownych. Zaburzenia głosu mogą pojawić się na skutek nieodpowiednich mechanizmów fonacyjnych (tzw. dysfonia funkcjonalna/czynnościowa), gdzie obserwuje się nieprawidłowe działanie mięśni krtani, zaburzenia ich napięcia i częstotliwości oraz brak koordynacji oddechowo-fonacyjno-artykulacyjnej. Innym typem zaburzeń głosu jest dysfonia organiczna powodowana patologicznymi zmianami w budowie krtani (zgrubienia, guzki, zmiany przerostowe, owrzodzenia, itp.). Ten typ dysfonii może również pojawić się w następstwie uszkodzeń układu nerwowego oraz jego chorób np. w porażeniu nerwów biorących udział w emisji głosu, w chorobie Parkinsona, miastenii, chorobie Neuronu Ruchowego.

Objawy dysfonii obejmują zmiany barwy głosu, który może być chrapliwy, zduszony, ostry, świszczący, matowy, piskliwy, itp. Często występują problemy z natężeniem (głos brzmi zbyt cicho lub zbyt głośno) oraz częstotliwością (głos jest nienaturalnie wysoki lub niski). Nierzadko pojawia się również chroniczna chrypka i patologiczne nawyki kompensacyjne np. chrząkanie. Pacjenci mogą doświadczać uczucia suchości, pieczenia w gardle, bólu w trakcie mówienia oraz wzmożonego napięcia mięśni twarzy, szyi, krtani, ramion i brzucha.

Problemy z głosem bywają ignorowane co najczęściej prowadzi do nasilenia się objawów, utrwalenia negatywnych nawyków kompensacyjnych oraz pojawienia się zmian organicznych na więzadłach głosowych (np. guzków, polipów, obrzęków, zgrubień nabłonka, przerostów).

Terapią zaburzeń głosu zajmuje się logopeda, który zazwyczaj współpracuje z laryngologiem lub foniatrą w procesie diagnostycznym.

Po ustaleniu przyczyny problemów z głosem, logopeda dobiera odpowiedni program terapeutyczny oraz pomaga zastąpić negatywne nawyki zachowaniami zgodnymi z podstawami higieny głosu. W przypadku gdy problemy z głosem są natury psychologicznej zalecana jest współpraca z psychoterapeutą.

JĄKANIE

Jąkanie jest zaburzeniem płynności mowy, które może wystąpić podczas rozwoju dziecka (tzw. jąkanie rozwojowe) lub na skutek uszkodzenia układu nerwowego (tzw. jąkanie nabyte, neurogeniczne). Jąkanie występuje w różnych postaciach i nasileniu. Objawy obejmują sporadyczne powtarzanie pojedynczych głosek, sylab, wyrazów oraz ich przeciąganie. Niezamierzone przerywanie wypowiedzi może powodować tzw. bloki, podczas których osoba jąkająca się ma trudności z płynnym przejściem od jednego dźwięku do drugiego.

W trudniejszych przypadkach pojawiają się patologiczne nawyki kompensacyjne w postaci współistniejących tików nerwowych oraz ruchów mięśni twarzy, głowy, rąk. Zaburzenia płynności mowy mogą łączyć się z głębokim strachem przed mówieniem, czyli logofobią.

Osoby cierpiące na to zaburzenie unikają wszelkiego rodzaju sytuacji wymagających komunikacji werbalnej (np. wyjścia na zakupy, na pocztę, do urzędu). Gdy zaburzenia są poważne a strach przed mową paniczny, osoby jękające się wycofują się z wszelkich funkcji i kontaktów społecznych, co negatywnie wpływa na jakość ich życia.

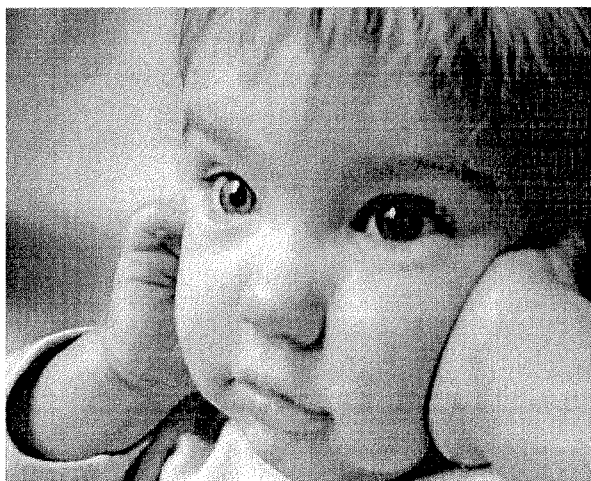
Terapia jękania wymaga czasu i silnej motywacji ze strony Pacjenta ale jej efekty wynagradzają włożony trud i poświęcenie.

Praca z logopedą skupia się na kształtowaniu prawidłowego toru oddechowego, koordynacji oddychania, fonacji i artykulacji a w przypadku logofobii również zabiegach stopniowej redukcji lęku oraz oswojania z mową.

Pomocne w tym są ćwiczenia rozluźniające i oddechowe.

W Centrum Medico-Brain Pacjent ma również możliwość korzystania z Cyfrowego Korektora Mowy, który jest jednym z najbardziej zaawansowanych technicznie urządzeń stosowanych w terapii jękania. Cyfrowy Korektor Mowy został zaprojektowany w Katedrze Systemów Multimedialnych Politechniki Gdańskiej i jest wynikiem współpracy z partnerem kanadyjskim. Urządzenie to uzyskało pozytywny wynik badań w Instytucie Fizjologii i Patologii Słuchu w Warszawie. Podczas pracy z korektorem, Pacjent wyposażony jest w mini-mikrofon oraz słuchawki. Wypowiedzi Pacjenta przekształcane są przez urządzenie, co powoduje, że Pacjent słyszy dźwięki np. z opóźnieniem. Metoda ta pomaga kontrolować mowę i niejednokrotnie przynosi natychmiastowe efekty.

W terapii jękania pomoce są treningi EEG BioFeedback (w tym przypadku ukierunkowane na usprawnienie pracy ośrodka mowy). Redukcja lęku wraz z usprawnieniem pracy centralnego układu nerwowego przekłada się na zwiększenie płynności mowy. Tym samym u Pacjenta wzrasta pewność siebie i otwartość w stosunku do innych a pośrednio poprawiają się też kontakty interpersonalne.

Literatura obowiązkowa

- Gałkowski T., Jastrzębowska G. (2001). *Logopedia*. Opole: Uniwersytet Opolski
- Kania J. T. (1082). *Szkice logopedyczne*. Warszawa: WSIP
- Skorek E.M. (2001). *Oblicza wad wymowy*. Warszawa: Wyd. Akad. Żak,
- Skorek E.M. (2005). *Z logopedią na ty. Podręczny słownik logopedyczny*. Kraków 2005: Impuls
- Styczek I. (1979). *Logopedia*. Warszawa: PWN.

Literatura uzupełniająca

Byrne R. (1989). *Pomówmy o zacinananiu*. Warszawa: PZWL

Antos, Demel G, Styczek I.(1978). *Jak usuwać seplenienie i inne wady wymowy*, Warszawa: WSiP

Demelowa G.(1987). *Elementy logopedii*. Warszawa: **WSiP**,

Dłuska M. (1983). *Fonetyka polska. Artykulacje głosek polskich*. Warszawa – Kraków: PWN

Dołęga, Z. (2003). *Promowanie rozwoju mowyw okresie dzieciństwa – prawidłowości rozwoju, diagnozowanie i profilaktyka*. Katowice: UŚ.

Skorek E. M.(2001), *Reranie, profilaktyka, diagnoza, korekcja*, Kraków: Wydawnictwo „Impuls” .

Sołtys-Chmielowicz (1998). *Wymowa dzieci przedszkolnych*. Lublin: Wyd.UMCS